

PUL OQIMI VA MOLIYAVIY TAHLIL QILISHNING AHAMIYATI

Toyirov Zayniddin Alisher o'g'li

student, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Abduvahobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li

assistenti, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Annotatsiya: *Pul oqimi to'g'risidagi hisobot ma'lumotlari asosida tashkilotning pul oqimlarini tahlil qilish tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Hisobotning axborot ahamiyati kompaniyaning potentsial muammolarini va itisodiy xavflarini aniqlashga imkon beradigan birinchi ko'rsatkichlardan biri bo'lgan pul oqimlari ekanligi bilan bog'liq. Tadqiqot milliy va xorijiy buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarining bir qismi sifatida pul oqimi to'g'risidagi hisobotning axborot ahamiyatini va pozitsiyasini baholashga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *pul oqimlari, pul oqimi hisoboti, pul oqimlarini aks ettirish usullari, axborotni oshkor qilish, muqobil ko'rsatkichlar, moliyaviy hisobot.*

KIRISH

Bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tish har bir tarmoq iqtisodiyotini jadal rivojlantirish, investitsiyalardan foydalanish samaradorligini oshirishga bog'liq bo'ladi. Investitsiyalarni bozor iqtisodiyotiga moslashtirish investitsion siyosatni ham tubdan tubdan o'zgartirishni talab qilmoqda. Shu bilan birga investitsion siyosatni amalga oshirish chog'ida bozor munosabatlariga mos dastaklardan foydalanishni, ya'ni investitsion jarayon ishtirokchilarining huquq va majburiyatlarini belgilashni, mamlakatda investorlar uchun to'laqonli raqobatni ta'minlashni, moddiy va intellektual boyliklarni boshqarishda batamom erkin harakat va shunga tenglashtirilgan tadbirlarni amalga oshirishni taqoza etmoqda.

Investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlarga tegishli qarorlarni qabul qilishga imkon beradigan zarur va eng muhim ma'lumotlar bu pul oqimlari to'g'risidagi hisobot va kelajakda kutilayotgan pul oqimlarini baholashga imkon beradigan boshqa ma'lumotlar.

Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot investitsiyalarni tahlil qilish uchun zarur bo'lgan eng muhim hujjatdir. Ushbu hisobotga moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotga qaraganda chiqarilgan qarorlar, hukmlar va taxminlar kamroq ta'sir qiladi.

Shu bilana birga, kelajakda tashkilotning pul oqimlarini yaratish qobiliyati ularga ko'plab moliyaviy va moliyaviy bo'lmagan omillarning ta'siriga, shu jumladan debitorlik qarzlarini boshqarish siyosatiga, inventarizatsiyani shakllantirishga, etkazib beruvchilar va boshqa kontragentlar bilan o'zaro munosabatlarga bog'liq bo'lib, ular har doim ham hisobotda to'liq aks ettirilmaydi, bu ham investitsiya qarorlarini qabul qilish jarayonini ta'minlaydigan moliyaviy modellarni prognoz qilish va qurish muammosi bildiradi.

Doimiy o'zgaruvchan iqtisodiy voqeliklar tufayli tashkilotning moliyaviy holatini ushbu o'zgarishlarga eng sezgir ko'rsatkichlardan biri sifatida pul oqimlari to'g'risidagi hisobotni tahlil qilish va o'rganishga asta-sekin o'tilmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Hozirgi davrda investitsion kompaniyalari uchun pul oqimi to'g'risidagi hisobotning foydali ma'lumotlarini ahamiyatini oshirish, baholash va uni takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash maqsadida amalga oshirilgan ko'plab professional tadqiqotlar mavjud. Investitsiyalarning naqadar katta ahamiyatga egaligini Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev quyidagi nutqdan anglab olish mumkin: "jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, mamlakat o'z iqtisodiyotining barqaror o'sishiga erishdi, bu esa faol investitsiya siyosatini olib bormoqda.

Shuning uchun investitsiyalar iqtisodiyotning harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, o'zbek tilida, iqtisodiyotning yuragi, agar shunday deb aytsak, hech qanday mubolag'a bo'lmaydi. Investitsiya, yangi texnologiyalar, turli soha va tarmoqlarda ilg'or tajribalar bilan bir qatorda, yuqori malakali mutaxassislar viloyatlarga keladi, tadbirkorlik jadal rivojlanadi" deb atagan.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi farmonida investitsiyalash uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlar belgilangan: xalqaro iqtisodiy hamkorlikni yanada rivojlantirish, jumladan, etakchi xalqaro va xorijiy moliya institutlari bilan aloqalarni kengaytirish, tashqi qarzlarning puxta o'ylangan siyosatini davom ettirish, undan samarali foydalanish.

Bunda tashqari, bu borada turli iqtisodchi olim va amaliyotchilar o'zlarining ilmiy nuqtai nazaridan kelib chiqib, quyidagicha ta'riflar bergan. Masalan, professor E.V.Mixaylovning fikricha, "investitsiya bu-sub'ekt ixtiyoridagi barcha moliyaviy, moddiy va boshqa boyliklarni kelajakda iqtisodiy samara olish uchun biror ob'ektga sarflashdir". Bu o'rinda investitsiyaning mohiyati bilan mazmunini bozor iqtisodiyotiga moslashtirib ochib berishga harakat qilingan.

Boshqa bir iqtisodchi olimning investitsiyaga tarif berishicha, "tadbirkorlik va boshqa faoliyat turlari ob'ektlariga foyda, yaratiladigan yoki ijtimoiy samara beradigan mulkiy yoki intellektual boyliklarning hamma turlari investitsiyalardir" deb o'zining fikr va mulohazalarini bildirib o'tganlar.

"Investitsiya" atamasi lotin tilidagi "Invest" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "qo'yish", "mablag'ni safarbar etish" ma'nosini bildiradi. Aksariyat hollarda "Investitsiya" tushunchasi iqtisodiy va boshqa faoliyat ob'ektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy ne'matlar hamda ularga doir huquqlar tarzida tariflanadi.

Mamlakat iqtisodiyotida investitsiyalarning ahamiyati to'g'risida fikr yuritadigan bo'lsak, bu o'rinda «Investitsiya» tushunchasining moliyaviy, mulkiy va intellektual qadriyatlarni takror ishlab chiqarishning inikosi bo'lmish dastlabki va asosiy tushuncha bo'lib maydonga chiqishini unutmazlik kerak.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu ishda, taqqoslash, tahlil qilish va ajralmaslik usullari yordamida, milliy va chet eldagi buxgalteriya (moliyaviy) hisobot foydalanuvchilari uchun uni tuzish usullariga qarab, pul oqimi to'g'risidagi hisobotning axborot imkoniyatlarini o'rganish o'tkazildi.

Tahlil va natijalar. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda har bir xo'jalik yurituvchi sub'ektning faoliyati uning faoliyati natijalaridan manfaatdor bo'lgan bozor munosabatlari ishtirokchilari (tashkilotlar va shaxslar) ning keng doirasi e'tiboridir. Mulkdorlar kapitalning rentabelligini oshirish, firma pozitsiyasining barqarorligini ta'minlash maqsadida moliyaviy hisobotlarni

tahlil qiladilar. Kreditorlar va investorlar kreditlar va depozitlar bo'yicha risklarni kamaytirish uchun moliyaviy hisobotlarni tahlil qiladilar. Qabul qilingan qarorlarning sifati asosan ularning analitik asoslash sifatiga bog'liq bo'ladi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar iqtisodiy tizimning mustaqil elementi sifatida biznes, turli darajadagi byudjetlar, kapital egalari va boshqa sub'ektlar bilan o'zaro hamkorlik qiladi, bu jarayonda ular bilan moliyaviy munosabatlar paydo bo'ladi. Shu munosabat bilan firmaning moliyaviy boshqaruvi, ya'ni tashkilotning taktik va strategik maqsadlariga erishish uchun moliyaviy resurslarni tartibga solish tamoyillari, ko'rinishlari va usullarini ishlab chiqish zarurati paydo bo'ladi.

Korxonaning holatini baholashning asosiy vositasi tahlil qilinadigan ob'ektning ichki va tashqi munosabatlarini ob'ektiv baholash imkonini beradigan tahlil bo'lib xizmat qiladi: uning to'lov qobiliyatini, samaradorligi va rentabelligini, rivojlanish istiqbollari tavsiflash, so'ngra uning natijalari bo'yicha qarorlar qabul qilish.

Shuning uchun, pul oqimi tahlili korxonalar boshqarish uchun dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Bu moliyaviy hisobot foydalanuvchilariga baholash imkonini beradi:

- tashkilotning o'z mablag'lari bilan ta'minlanish darajasi;
- faoliyat yo'nalishlari bo'yicha kelib tushgan va sarflangan pul mablag'lari summasi;
- tashkilotning joriy faoliyatni amalga oshirish va kreditorlar majburiyatlarini belgilangan muddatlarda qaytarish uchun kerakli pul topish qobiliyati;
- olingan pul mablag'laridan foydalanish samaradorligi;
- bankrotlik ehtimoli.

Hisobot pul mablag'larini hisobga olish ma'lumotlari asosida tuziladi va hisobot davrining boshida va oxirida qolgan qoldiqlarni hisobga olgan holda pul oqimlari to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Pul oqimlari to'g'risidagi ma'lumotlar hisobotda joriy, investitsiya va moliyaviy faoliyat bo'yicha taqdim etiladi.

Tashkilotlarning moliyaviy hisobot ko'rsatkichlarini shakllantirish tartibi to'g'risidagi uslubiy tavsiyalar hisobot tuzish maqsadida tushuntirildi:

— hozirgi faoliyat asosiy maqsad sifatida foyda olish yoki faoliyati predmeti va maqsadlariga muvofiq, deb tushuniladi, ya'ni sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish, qurilish ishlari, qishloq xo'jaligi, tovarlar sotish, umumiy ovqatlanish xizmatlari ko'rsatish, mol-mulkni ijaraga berish va boshqalar;

— investitsiya faoliyati yer, binolar va boshqa ko'chmas mulk, asbob-uskunalar, nomoddiy aktivlar va boshqa uzoq muddatli aktivlar, shuningdek, ularni sotish sotib qachon tashkilotning kapital qo'yilmalar bilan bog'liq tashkilot faoliyati tushuniladi; boshqa tashkilotlarga uzoq muddatli moliyaviy investitsiyalarni amalga oshirishda, obligatsiyalarni va boshqa uzoq muddatli qimmatli qog'ozlarni chiqarish;

— moliyaviy faoliyat qisqa muddatli moliyaviy investitsiyalar amalga oshirish bilan bog'liq tashkilot faoliyati, obligatsiyalar va boshqa qisqa muddatli qimmatli qog'ozlar chiqarish, 12 oygacha muddatga ilgari sotib qimmatli qog'ozlar tasarruf tushuniladi.

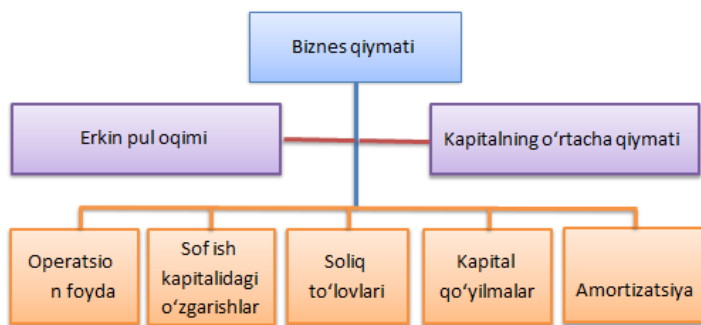
Pul oqimi to'g'risidagi hisobotni tuzishdan maqsad tashqi foydalanuvchilarning keng doirasiga kerakli ma'lumotlarni taqdim etishdan iborat. Moliyaviy hisobot foydalanuvchilari miqdori cheklangan, ammo foydali, tashkilotning pul kapitalining holati va harakati haqidagi

ma'lumotlarga ega bo'lishni nazarda tutadi, ular boshqa hisobot shakllarining ko'rsatkichlari bilan birgalikda:

- tashkilotning pul aylanmasining hajmini aks ettiradi;
- tashkilotning mulkdorlargabo'lgan majburiyatlari qanday bajarilganligini aniqlanadi;
- pul mablag'lari va tashkilotning sof foydasi o'rtasidagi farqlarning sabablari va miqdorini aniqlash imkonini beradi;
- qarz majburiyatlarini bajarish jarayonini nazorat qilish va qarzning asosiy miqdorini to'lash uchun zarur zaxiralarni yaratish imkonini beradi.

Pul mablag'lari oqimi to'g'risidagi hisobotni tuzishda tashkilot standart jadval shaklida indikatorlarning belgilangan formatini va asosiy kitobda aks ettirilgan ko'rsatkichlarni, yordamchi buxgalteriya registrlarini "kassa", "hisob-kitob hisoblari", "valyuta hisoblari", "banklardagi maxsus hisoblar" va boshqa hisobot ko'rsatkichlari texnik tomonga qisqartiriladi.

Tadqiqot maqsadlari uchun biznesning qiymatini baholash va investitsion qarorlar qabul qilish asosida qiymat yaratishning asosiy moliyaviy drayverlari tizimlashtirildi (1-rasm).

1-rasm. Qiymat yaratishning moliyaviy drayverlari

1-rasmdan kelib chiqqan holda, qiymat yaratishning moliyaviy drayverlari an'anaviy ravishda (DCF) model yordamida investitsiya tahlilida ishlatiladigan ko'rsatkichlardir, ular orasida birinchi navbatda operatsion faoliyatdan sof pul oqimi va erkin pul oqimi (FCF) ko'rsatkichlari ta'kidlanishi kerak.

1-rasmdan ko'rinib turibdiki, operatsion faoliyatdan olingan sof pul oqimi miqdori (NCFO) quyidagicha aniqlanishi mumkin:

$$NCFO = EBIT - \Delta NWC + DA - T, (1)$$

bu erda:

EBIT - operatsion foyda (operatsion foyda (foizlar, soliqlar va amortizatsiya xarajatlaridan oldingi foyda).

ΔNWC - bu davrda sof aylanma mablag'larning o'zgarishi

DA - ushbu davrda asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning hisoblangan amortizatsiyasi summasi

T - to'langan daromad solig'i summasi.

Moliyaviy kapital etkazib beruvchilar (mulkdorlari va kreditorlari) ixtiyorida qolgan erkin pul oqimi (FCF) miqdori, odatda, operatsion faoliyat va kapital

qo'yilmalardan sof pul oqimi miqdoridagi farq sifatida aniqlanadi. Ushbu eng muhim moliyaviy ko'rsatkich kompaniyaning qarz majburiyatlarini to'lash, dividendlar to'lash, aksiyalarni sotib olish yoki yangi kompaniyalarni sotib olish qobiliyatini ko'rsatadi va kompaniyaning kreditga layoqatliligi va investitsion jozibadorligini baholash uchun asosdir. Uni aniqlash uchun formuladan foydalanish mumkin:

$$FCF = NCFO - Capex = EBIT - \Delta NWC + DA - T - Capex, (2)$$

bu erda: Capex- bu davrdagi investitsiyalarning miqdori.

Agar biz dastlabki taxmin qilsak (quyida ko'rsatilganidek, bu taxmin har doim ham indikatorni hisoblash uchun ma'lum bir kompaniyada qabul qilingan metodologiyaga mos kelmaydi)

$$EBIT + DA = EBITDA, (3)$$

bu erda: EBITDA foizlar, soliqlar va amortizatsiya to'lovlarini to'lashdan oldin daromad, biz bu qiymatni yozishimiz mumkin

$$FCF = EBITDA - \Delta NWC - T - Capex. (4)$$

Erkin pul oqimi ko'rsatkichlari investorlar tomonidan aksiyalar qiymatini, dividend siyosati shartlarining jozibadorligini va investitsiyalarni tahlil qilishning boshqa muhim masalalarini baholash uchun keng qo'llaniladi.

Shu bilan birga, ma'lumki, erkin pul oqimining ikkita asosiy ko'rsatkichi mavjud – kompaniyaning erkin pul oqimi (FCFF) va mulkdorlar uchun mavjud bo'lgan erkin pul oqimi (FCFE).

Biznes yoki loyihani investitsion baholashning asosi bo'lgan pul oqimlarining qiymatini aniqlash uchun yaxshi ma'lum bo'lgan formula:

bu erda: FCFF tegishli davrda erkin pul oqimi ko'rsatkichidir, WACC- kapitalning o'rtacha tortilgan qiymati.

Shunday qilib, turli davrlarda FCF qiymatini va uning alohida tarkibiy qismlarini tavsiflovchi ma'lumotlarning ishonchliligi: operatsion pul oqimi, hisobga olinadigan kapital qo'yilmalar, ushbu ko'rsatkichlarni aniqlashning haqiqiy tartibi biznesni investitsiyaviy baholashga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bilan birga, biznes- modellar va biznes-jarayonlarni tashkil etish orqali namoyon bo'ladigan pul oqimlari, jumladan, ayrim faoliyat turlari yoki biznes segmentlari bo'yicha daromad olish, xarajatlarni shakllantirish, kontragentlar bilan aloqalar va faoliyatning boshqa jihatlarini hisobga olish kerak. Bularning barchasi muhim faktlarni oshkor qilishning ahamiyatini belgilaydi. Investitsiya siyosatini oshkor qilish, hosildorlikni saqlashga yo'naltirilgan kapital qo'yilmalarni ajratish biznesni rivojlantirish va kengaytirish, shuningdek, moliyaviy investitsiyalar, o'z navbatida, prognoz qilish uchun zarurdir va erkin pul oqimining miqdorini aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Qiymat yaratishning ko'rib chiqilayotgan drayverlari har qanday kompaniyaning aksariyat moliyaviy modellari uchun umumiy bo'lsa-da, ularning xatti-harakatlari va turli tashkilotlarning xarajatlariga ta'sir ko'rsatadigan omillar ularning sanoat xususiyatlariga, raqobatbardosh ustunliklarning mavjudligi yoki yo'qligiga, mijozlar sodiqligiga, ta'minot zanjiri barqarorligiga, korporativ boshqaruv samaradorligiga va boshqalarga bog'liq. Ushbu omillar yoki operatsion (moliyaviy bo'lmagan) qiymat drayverlari pul oqimlariga bevosita

ta'sir ko'rsatadi va biznesning adolatli qiymati, investitsiya loyihasi yoki kompaniyaning aksiyalarini baholashga ta'sir qilishi mumkin. Ushbu omillarni tushunish ishlab chiqilgan moliyaviy modellarning haqiqiyliги uchun zarur shartdir va shuning uchun moliyaviy hisobotda oshkor qilishni talab qiladi.

EBITDA, FCF va boshqa ba'zi ko'rib chiqilgan ko'rsatkichlar, masalan, "sof qarz / EBITDA"; "FCF / qarz" nisbati an'anaviy ravishda kredit reytinglarini aniqlashda, shuningdek dividend siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishda qo'llaniladi. Muammo shundaki, hozirda ushbu ko'rsatkichlarni umumiy qabul qilingan standartlashtirilgan hisoblash mavjud emas. Investitorlar, tahlilchilar va hisobot beruvchi tashkilotlarning o'zlari savollarga duch kelishmoqda, masalan, FCF ko'rsatkichi ushbu davr uchun barcha uzoq muddatli investitsiyalarni yoki faqat asosiy vositalarni almashtirish va samaradorlikning hozirgi darajasini saqlab qolish bilan bog'liq kapital qo'yilmalarni o'z ichiga olishi kerakmi, biznesning o'sishi va rivojlanishi bilan bog'liq loyihalarga investitsiyalar kiritilishi kerakmi uni hisoblashda, shuningdek moliyaviy investitsiyalar, xususan, filiallar va tegishli kompaniyalarni sotib olishda; uzoq muddatli aktivlarni sotishdan naqd pul va boshqalar.

Daromad va xarajatlar moddalarini to'g'ri tahlil qilmasdan va ularning oshkor qilinishidan kam bo'lmagan savollar EBITDA ko'rsatkichini hisoblab chiqadi (odatda,

kompaniyaning hisobotlarida "tuzatilgan EBITDA" atamasidan foydalaniladi). Ushbu ko'rsatkich moliyaviy natijalar bo'yicha hisobot va Pul oqimlari to'g'risidagi hisobotda operatsion faoliyatdan pul oqimi bo'yicha hisoblangan operatsion moliyaviy natijalar o'rtasidagi kelishuv variant sifatida qaralishi mumkin. EBITDA ko'rsatkichi tashkilotlarning moliyaviy hisobotlarining majburiy ko'rsatkichlari tarkibiga kirmasa-da, shuning uchun uni hisoblash uchun umumiy qabul qilingan talablar mavjud bo'lmasa-da, kompaniyalar odatda uni boshqaruv hisobotlarida keng ishlatishadi va yillik hisobotlarda oshkor qilishadi. EBITDA ko'rsatkichi kredit va investitsion tahlilda keng qo'llaniladi, bu esa foizlarning miqdori yoki aniq qarz miqdori bilan taqqoslanadi. Uning tahlili asosida, tashkilotning o'z majburiyatlarini bajarish va qaytarish qobiliyatini, shuningdek, kompaniyaning aksiyalarining adolatli qiymatini baholashga intiladi.

Bu ko'rsatkich ta'rifi ikki asosiy yondashuvlar mavjud: "top-pastga", hisoblash daromad ko'rsatkichlarini o'z ichiga oladi qachon, xarajat, operatsion xarajatlar va daromad tashkil yetish nuqtayi nazaridan boshqa, va "pastdan yuqoriga" yondashuv, bu ko'rsatkich ta'rifi oshiriladi qachon sof foyda (yoki soliqdan oldingi foyda) summasiga, foyda uchun soliq summalariga, to'lanadigan foizlar, amortizatsiya va boshqalarga qo'shib chiqish. Ideal holda, ikkala yondashuv ham bir xil natijalarni berishi kerak, ammo muammo shundaki, pastdan yuqoriga hisoblashda tahlilchi EBITDA hisob-kitobiga boshqa daromad va xarajatlarni qo'shish/qo'shmaslik haqida savollarga ega, bu aksariyat hollarda bir martalik va tasodifiy xarakterga ega.

Har qanday ko'rsatkich singari, uning afzalliklari bilan bir qatorda, EBITDA ham kamchiliklarga ega. Ushbu ko'rsatkich umumiy qabul qilingan moliyaviy hisobot standartlariga to'g'ri kelmasligi tijorat tashkilotlari tomonidan uning aniqlanish erkinligini talab qiladi. Kompaniyalar EBITDA-ni aniqlash uchun boshlang'ich nuqta sifatida turli xil foyda ko'rsatkichlaridan, shuningdek hisoblash uchun qabul qilingan daromad va xarajatlar

moddalarining boshqa tarkibidan foydalanadilar, bu esa tegishli oshkor qilinmasdan manipulyatsiya qilish imkoniyatlarini yaratadi.] Operatsion pul oqimi miqdorini aniqlash metodologiyasi – FCF indikatorini hisoblash uchun asos- turli kompaniyalar orasida ham farq qiladi, buni o‘tkazilgan tadqiqotlar natijalari tasdiqlaydi. Alohida muammo lizing oluvchidan erkin pul oqimi miqdorini hisoblashdir, chunki bunday tashkilotlar lizing to‘lovlari investitsiya faoliyati bilan bog‘liq emas, bu qarz mablag‘lari hisobidan asosiy vositalarni sotib olgan kompaniyalarning bir xil ko‘rsatkichi bilan taqqoslaganda FCF qiymatini yuqori baholaydi.

Xulosa va takliflar.

Pul oqimlarini tahlil qilish va prognozlash investitsiya qarorlarini asoslashning eng muhim vositasi bo‘lib, ko‘rsatkichlarning o‘zi moliyaviy modellarni ishlab chiqishning asosiy elementlari sifatida ishlatiladi.

O‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, tashkilotlarda pul oqimi ko‘rsatkichlarini shakllantirish metodologiyasiga bir qator obyektiv va subyektiv omillar, shu jumladan moliyaviy hisobot standartlari talablari, buxgalteriya siyosatini tanlash, korporativ boshqaruv tizimi, biznes modelining o‘ziga xos xususiyatlari, kapital etkazib beruvchilarning talablari, direktorlar Kengashining mustaqilligi, kompaniyaning ichki nazorat va audit tizimining samaradorligi va boshqalar.

Tadqiqot davomida investitsiyalarni baholashga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan pul oqimlari to‘g‘risidagi ma’lumotlarni shakllantirish va taqdim etishning muhim jihatlari e’tibor qaratildi. Pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot kompaniyaning moliyaviy hisobotining bir qismi sifatida hisobga olinadi umumiy maqsadlar va foydalanuvchilarning keng doirasiga qaratilgan bo‘lib, unga zarur tushuntirishlar berilishi kerak, shu jumladan hisobot tashkilotida ishlatiladigan pul oqimlarini tasniflash tamoyillari, pul ekvivalentlarini tan olish mezonlari bo‘yicha qarorlar va pul oqimlarini tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan boshqa ma’lumotlar.

Haqiqiy pul oqimi to‘g‘risidagi hisobot ko‘rsatkichlari bilan bir qatorda investorlar, tahlilchilar va kompaniyalar o‘zlari tashqi foydalanuvchilarga tashkilotning qiymat yaratish qobiliyatini ochib beradigan ma’lumotlarni taqdim etishga imkon beradigan muqobil ko‘rsatkichlardan faol foydalanadilar. Shu bilan birga, ularni aniqlashning yagona protsedurasining yo‘qligi hisobot beruvchi kompaniyalarga daromad va xarajatlarning ayrim moddalarini hisoblashda kiritish yoki chiqarib tashlash orqali taqdim etilgan natijalarga ta’sir ko‘rsatishga imkon beradi. Bunday sharoitda foydalanuvchilar taqdim etilgan natijalarning ishonchliligiga pasaytiradi va eng muhimi, investitsiya jozibadorligini baholash jarayonida zarur bo‘lgan ko‘rsatkichlarni qiyosiy tahlil qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Possibilities of Increasing the Activity of Banks in the Securities Market, Journal of Advanced Research and Scientific Progress (JARSP), Volume 02 Issue: 03/2023 ISSN: 2751-7551 (159-162)
2. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Analysis of Existing Management Mechanisms and Assessment Methods of The Bank’s General Financial Risk, Journal of

Intellectual Property and Human Rights, Volume:02 Issue: 05/ May-2023, ISSN:2720-6882 (227-231)

3. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Improverment of Investment Activities in the Service Sector, Journal of Innovative Studies of Engineering Science (JISES), Volume:02 Issue:03/2023 (53-58)

4. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Factors Causing Credit Risks in Commercial Banks and Their Assessment, Journal of Intellectual Property and Human, Volume:02 Issue:05/May-2023 ISSN:2720-6882 (221-226)

5. Sharipova N. D., Asadova S. D. THE ROLE OF BANKS IN THE MODERN MONETARY SYSTEM //Procedia of Theoretical and Applied Sciences. – 2023. – Т. 6. – С. 55-62.

6. Шарипова Н.Д., Чориев Я.А. СТРАХОВАНИЕ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ //International Journal of Advanced Research in Education, Technology and Management. -2023- Т.2. - С. 92-99.

7. Sharipova N. D., Jurayev I. S. THEORETICAL FOUNDATIONS OF MONETARY POLICY// INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIONS IN ENGINEERING RESEARCH AND TECHNOLOGY. – 2023. -Т. 10. -С. 171-173.

8. Sharipova N. D., Aliboyev L.Sh. THE IMPORTANCE OF ANTI-INFLATIONARY POLICY AND INFLATION TRADING IN UZBEKISTAN// INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY JOURNAL FOR RESEARCH & DEVELOPMENT. -2023. -Т. 10. - С. 92-94.

9. Tursunov, F. M. (2023). TIJORAT BANKLARIDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH AHAMIYATI. SCHOLAR, 1(30), 75–81.

10. Tursunov Faridun Mustafoyevich. (2023). OPPORTUNITIES FOR REMOTE BANKING SERVICES TO GROW IN REPUBLIC OF UZBEKISTAN’S COMMERCIAL BANKS. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(11), 4–7.

11. Каримова А.М., Махсудов О.Ш. Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan / Яшил иқтисодиёт ва тараққиёт журналі, 2023-йил, октябрь, 10-сон, 79-83.

12. Ниязов З. Д., Махсудов О.Ш. Investment attractiveness of the enterprise, as well as factors influencing its development in the economy of Uzbekistan./ Иқтисодиёт, молия ва инновациялар халқаро илмий журналі, декабрь 29, 2023 1(4) сон, 47-55.

13. Каримова А.М., Ниязов З. Д. Махсудов О.Ш. Кредитная поддержка инновационного развития / SCHOLAR 1(32) сон, ноябрь 2023, 171-179.